

حسابرسی داخلی ایرانی تن دادن به تجربه‌ی جهانی

امیر پوریان‌سب

در شهریور ۱۳۸۹، در حسابدار شماره‌ی ۲۲۲، سرمقاله‌ای با عنوان "حسابرسی داخلی: نیازمند تحول" به همین قلم منتشر شد. آن سرمقاله به یادآوری سیر تکاملی حسابرسی داخلی در آمریکا و جهان، پیدایش انجمن حسابرسان داخلی (بین‌المللی)، و ناتوسعه‌یافتگی حسابرسی داخلی در ایران آن روزها پرداخت.

اکنون، بیش از دو سال و نیم از تاریخ نگارش آن سرمقاله می‌گذرد. در این مدت، به‌ویژه در یک سال گذشته، حرفه‌ی حسابرسی داخلی ایران رویدادهای مهمی را به خود دیده است:

- ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۱، سازمان بورس و اوراق بهادار دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران را مصوب کرد. طبق ماده‌ی ۱۰، همه‌ی شرکت‌های بورسی و فرابورس مکلف به تشکیل واحدهای حسابرسی داخلی زیر نظر کمیته‌ی حسابرسی شدند. و طبق ماده‌ی ۱۲، هیات مدیره‌ی این شرکت‌ها مکلف شدند از استقرار و به‌کارگیری کنترل داخلی اثربخش اطمینان به‌دست آورند، و برای ایفای این مسئولیت، کنترل‌های داخلی را دست‌کم به‌طور سالانه بررسی و نتایج آن را در گزارشی با عنوان "گزارش کنترل‌های داخلی" افشا کنند.

- ۴ تیر ۱۳۹۱، انجمن حسابرسان داخلی ایران راه‌اندازی شد، و کم‌تر از شش ماه بعد، در ۲۷

آذر ۱۳۹۱ کمیسیون ماده‌ی ۱۰ قانون احزاب و جمعیت‌های وزارت کشور نیز با صدور پروانه‌ی فعالیت انجمن موافقت کرد. تا ۲۰ آذر ۱۳۹۱، در سه مرحله، ۸۹۳ تن به عضویت انجمن پذیرفته شدند، و از قرار معلوم، به‌زودی شمار اعضای پذیرفته شده‌ی آن از ۲۰۰۰ تن فراتر خواهد رفت. هم‌چنین، اعضای بیش‌تر کمیته‌های انجمن نیز منصوب شده‌اند، و در شرف گشایش رسمی هستند.

- ۲۷ شهریور ۱۳۹۱، سازمان بورس و اوراق بهادار طی ابلاغیه‌ای به همه‌ی شرکت‌های بورسی و فرابورسی تکلیف کرد اقدامات انجام‌شده در ارتباط با رعایت دستورالعمل کنترل داخلی را به آن سازمان اعلام کنند.

- ۱۸ بهمن ۱۳۹۱، سازمان بورس و اوراق بهادار طی ابلاغیه‌ای به همه‌ی شرکت‌های بورسی و فرابورسی تکلیف کرد مشخصات کمیته‌ی حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی خود را - در قالب فرم پیوست ابلاغیه - از راه سامانه‌ی کدال تا ۳۰ بهمن ۱۳۹۱ به صورت عمومی افشا کنند.

- ۱۹ اسفند ۱۳۹۱، سازمان بورس و اوراق بهادار طی اطلاعیه‌ای نمونه منشور کمیته‌ی حسابرسی و نمونه منشور فعالیت حسابرسی داخلی (مصوب ۲۳ بهمن ۱۳۹۱) را به همه‌ی شرکت‌های بورسی و فرابورسی ابلاغ، و رعایت این دو منشور را از همان تاریخ برای همه‌ی شرکت‌های مشمول الزامی کرد. به پیوست این اطلاعیه، "نمونه‌ی گزارش کنترل داخلی" (موضوع ماده‌ی ۱۲ دستورالعمل کنترل داخلی) در دو حالت (۱)

عدم وجود و (۲) وجود ضعف با اهمیت در کنترل داخلی حاکم بر گزارشگری مالی نیز به این شرکت‌ها ابلاغ شد.

- ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۲، شرکت فنساز خاور (سهامی عام) نخستین شرکت از بین ناشران بورسی و فرابورسی لقب گرفت که "گزارش کنترل داخلی" (موضوع ماده‌ی ۱۲ دستورالعمل کنترل داخلی) را به‌طور عمومی منتشر کرد. در این گزارش، به دو ضعف بااهمیت (۱) عدم تشکیل کمیته‌ی حسابرسی و (۲) عدم راه‌اندازی واحد حسابرسی داخلی اذعان شده است.

با توجه به این رویدادهای فرخنده شایسته است ۱۳۹۱ را سال شکوفایی حسابرسی داخلی در ایران بنامیم؛ و به سازمان بورس و اوراق بهادار و مدیران و کارشناسان آن به پاس این اقدامات ارزش‌مند دست‌مریزاد بگوییم. ما در دهه‌ی گذشته به چشم خود دیده‌ایم که در ایران نیز همانند دیگر قلمروها شکوفایی حرفه‌ی حسابداری و دیگر حرفه‌های مرتبط با آن با توسعه‌یافتگی بورس‌ها، افزایش پراکندگی مالکیت و ارتقای ضابطه‌گذاری نهادهای ضابط در راستای پاس‌داری از منافع عمومی وابستگی تنگاتنگی داشته است.

ولی، همه‌ی این رویدادهای امیدوارکننده و تلاش‌های ارزش‌مند برای حرفه‌ی حسابرسی داخلی ایران فقط و فقط آغاز راه است. تا این جا، ضابطه‌گذاران وظیفه‌ی خود را به‌خوبی انجام داده‌اند. از این پس، دست‌کم برای شرکت‌های بورسی و فرابورسی (ضابطه‌گذاران)، راه‌اندازی واحدهای حسابرسی داخلی و تشکیل کمیته‌ی حسابرسی

به یک تکلیف مبدل شده است. همچنین، این شرکت‌ها مکلف به استقرار کنترل داخلی اثربخش و ارزیابی و گزارشگری دوره‌ای اثربخشی آن هستند؛ که به نوبه‌ی خود نقش حسابرسان داخلی را در این شرکت‌ها برجسته‌تر خواهد کرد.

همان‌گونه که می‌بینیم هم اینک مناسب‌ترین بستر برای جهشی تاریخی در حسابرسی داخلی ایران فراهم شده است. از این پس، این حرفه‌ای‌های حسابداری و حسابرسی هستند که باید نقش خطیر خود را در به سرانجام رساندن اثربخش این مهم ایفا کنند.

برای این کار کافی است به تجربه‌ی جهانی تن دهیم. راهی را که ما هم‌اکنون اندر خم کوچی یکم آن هستیم، دیگران دیرگاهی است پیموده‌اند و از تجربیات خود بسیار گفته‌اند و نوشته‌اند. نگارنده در حد بضاعت خود و آشنایی نسبی با حرفه‌ی حسابرسی داخلی جهانی اهم زمینه‌هایی را که بایسته است به آن‌ها توجهی کافی و وافی شود را برمی‌شمرد.

حرفه‌ی حرفه‌ای

بی‌تردید برای کام‌یابی پاینده‌ی هر حرفه‌ای که خدمتی را به عموم عرضه می‌کند، رعایت اصول حرفه‌ای‌گری ضرورت دارد. بعضی از این اصول را می‌توان به این شرح برشمرد:

- **پاس‌داری از منافع عمومی.** این نخستین شعار همه‌ی حرفه‌های خدماتی، و باید برای خادمان (حرفه‌ای‌ها) به روشنی تبیین و در باور آنان نهادینه شود و به مخدومان (صاحب‌کاران و جامعه) با انصاف و صداقت اثبات شود. در این راستا، (۱) تدوین آیین‌نامه‌ی اخلاق و کردار حرفه‌ای، (۲) آموزش و ترویج این مفاهیم و ضوابط به حرفه‌ای‌ها، و (۳) برخورد جدی و بدون مسامحه با همه‌ی خاطیان کم‌ترین اقداماتی است که باید انجام شود.
- **به رسمیت شناختن و گواهی کردن حرفه‌ای‌ها.**

همه‌ی حرفه‌های خدماتی، بر پایه‌ی ضوابط از پیش تعیین‌شده، حرفه‌ای‌های دارای شایستگی‌های لازم را به طور رسمی گواهی می‌کنند، و برای متمایز کردن آنان از دیگران عنوانی حرفه‌ای به آنان اعطا می‌کنند - مثل، حسابدار خبره، حسابدار رسمی، وکیل پایه یک، کارشناس رسمی، ...

- **ضابطه‌گذاری و ضابطه‌گذاری.** مسلماً برای انجام نظام‌مند هر خدمتی باید ضوابط رسمی از سوی نهاد ضابطه‌گذار رسمی آن حرفه وضع شود. این ضوابط بر پایه‌ی خرد گروهی حرفه‌ای‌ها و با الزام نهاد ضابطه‌گذار حرفه وضع می‌شوند. پس از آن، حرفه‌ای‌ها مکلف به ضابطه‌گذاری خواهند بود و باید همه‌ی خدمات خود را با رعایت دست‌کم‌ها و محدودیت‌های مقرر در این ضوابط به صاحب‌کاران خود ارائه کنند.
- **آموزش.** حرفه‌ای‌گری را باید آموخت و آموخت؛ یاد گرفت و یاد داد. بالندگی و پابندگی هر حرفه‌ای وابسته به آموزش اصول و فروع حرفه‌ای به کارآموزان و کارورزان است. این آموزش‌ها باید از لوازم اجباری حرفه‌ای شدن فرض شود.

حرفه‌ی بین‌المللی، ضوابط بین‌المللی

شتاب گرفتن در بزرگراه جهانی‌شدن دیگر یک تصمیم برتر نیست؛ بلکه، کم‌ترین واکنشی است که جوامع بشری امروز به جهان رقابتی پیرامون خود نشان می‌دهند. در این دوران، اقداماتی با ترجیع‌بندهای بومی‌سازی، ملی‌سازی، ایرانیزه کردن، ... رفته‌رفته هواداران و توجیه‌پذیری خود را بیش از پیش از دست می‌دهند.

اکنون که حرفه‌ی حسابرسی داخلی ایران به چنین بزنگاه تاریخی رسیده است؛ شایسته است، خشت اول آن با پذیرش رسمی استانداردهای بین‌المللی عمل حرفه‌ای حسابرسی داخلی راست گذاشته شود. البته خوشبختانه طبق ماده‌ی ۱۰

نمونه منشور فعالیت حسابرسی داخلی (۲۳) بهمن ۱۳۹۱، سازمان بورس و اوراق بهادار) در نبود استانداردهای ملی رعایت استانداردهای بین‌المللی به همه‌ی شرکت‌های بورسی و فرابورسی تکلیف شده است.

مطالعه، پژوهش، و آموزش متمرکز

مسلماً صرف منابع برای انجام مطالعه، پژوهش و آموزش اثربخش در زمینه‌های نوینی هم‌چون حسابرسی داخلی و پوشش دادن همه‌ی مفاهیم گسترده‌ی مرتبط با آن، از جمله، راهبری شرکتی، کنترل داخلی، مدیریت ریسک، حسابرسی عملیاتی، تقلب، پول‌شویی، ابزارها و فنون حسابرسی به کمک رایانه، ... از عهده‌ی کم‌تر بنگاهی آن هم در اقتصاد نسبتاً کوچک ایران و بورس‌های به مراتب کوچک‌تر آن بر می‌آید. حتی در اقتصادهای توسعه‌یافته‌تر هم بنگاه‌ها به تنهایی انجام همه‌ی مطالعات، پژوهش‌ها و آموزش‌های مورد نیاز خود را متقبل نمی‌شوند. مثلاً، پرایس واتر هاوس کوپرز با بیش از ۳۰ میلیارد دلار درآمد، در ۲۰۱۲، که با هیچ بنگاهی در ایران - به جز، شرکت ملی نفت ایران و شرکت ملی گاز ایران (هر دو دولتی) - مقایسه‌پذیر نیست؛ باز هم برای انتفاع و صرفه‌ی اقتصادی بیش‌تر پشتیبان مالی بنیاد پژوهشی انجمن حسابرسان داخلی (IIARF) می‌شود تا از راه هم‌افزایی برون‌دادهای اثربخش‌تری پدید آید.

در ایران هم همه‌ی ذی‌نفعان حسابرسی داخلی، از جمله، انجمن‌های حرفه‌ای و دانشگاهی، سازمان حسابرسی و دیگر موسسات حسابرسی، سازمان بورس و اوراق بهادار، چهار بورس ایران (اوراق بهادار تهران، فرابورس ایران، کالای ایران، انرژی ایران)، ناشران بورسی و فرابورسی، نهادهای مالی، ... می‌توانند با اختصاص دادن منابعی نه چندان هنگفت منابعی هنگفت را برای انجام مطالعه، پژوهش و آموزش متمرکز گردآوری کنند؛ تا از برکات آن همگان منتفع شوند.